

Oporoka Magdalene Godnič iz Štanjela in družina Kobenzl

VOJKO PAVLIN | ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa

✉ vojko.pavlin@zrc.sazu-si

Izveček: V prispevku je predstavljena oporoka Magdalene Godnič iz Štanjela iz leta 1572. Magdalena (Malenka) je bila sestra Ivana Kobenzla, znamenitega državnika, diplomata in viteza nemškega reda ter utemeljitelja te plemiške rodbine.

Ključne besede: Magdalena (Malenka) Godnič, oporoka, Štanjel, Ivan Kobenzl, Ulrik Kobenzl.

Il Testamento di Maddalena Godnič di Štanjel (San Daniele del Carso) e la famiglia Cobenzl

Riassunto: Il saggio illustra il testamento di Maddalena Godnič di Štanjel (San Daniele del Carso) risalente al 1572. Maddalena (Malenka) era la sorella di Giovanni Cobenzl, il noto uomo di stato, diplomatico, membro dell'Ordine teutonico e il fondatore di questa famiglia nobile.

Parole chiave: Maddalena (Malenka) Godnič, testamento, San Daniele del Carso, Giovanni Cobenzl, Ulrico Cobenzl.

Pred 450 leti se je s tega sveta poslovila Magdalena Godnič. O tej Štanjelki bi vedeli malo, če se ne bi ohranila njena oporoka. Malenka, kakor so jo po domače imenovali, je bila dalj časa vdova, morda dobro desetletje, če je njen mož Andrej Godnič (*Gadnisch*, *Godnisch*) umrl kmalu po zapisu svoje poslednje volje, 26. septembra 1560. Zakonca otrok nista imela, vsaj preživelih ne. Andrej je v oporoki določil, da lahko Malenka (*Malenckha*) s premoženjem, ki sta ga skupaj pridobila, razpolaga do svoje smrti, nato polovica tega pripade njegovim bratom. V kratki oporoki je dal še zapisati, da mora to, kar je v Malenkini lasti, ostati v celoti njeno še naprej.¹

V podobnih okoliščinah kot Andrej se je po slabih dvanajstih letih, pozimi 1572, znašla tudi Malenka. Šibkega telesa, a pri polni zavesti in zdravi pameti je dala „plemenita in krepostna gospa“ 7. februarja poklicati v spalnico svoje štanjelske hiše devet prič ter notarja in sodnika Hieronima Fabra. Vsebina razmeroma dolge oporoke v nemškem jeziku razodeva skrbno in premišljeno ženo, ki se je malodane materinsko trudila vanjo vključiti skoraj vse svoje najbližje osebe.²

zanimivo izjemo Janeza Rafaela Nagliča iz (Škofje) Loke. Prvi med njimi je bil tedanji štanjelski kaplan Sebastijan Cavana.

² ASGo, prav tam, b. 4, fasc. 8, n. 11, cc. 54–56v. Oporočnica je imenovana kot *die edle vnnd tugendthaffte Fraw Magdalena selliges Misser Anndre Godnitsch von Sandt Daniel verlassne Hausfraw*. Besedilo oporoke je na šestih straneh. Na zadnji je Fabrov notarski znak.

¹ ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, cc. 57–58. Priče so bile iz Štanjela in bližnjih krajev (Kopriva, Ponikve) z

Štanjelski dvorec v knjigi *Alpi Giulie* Giuseppa Caprina iz leta 1895.

Magdalene Godnič pa ni vredno izpostaviti le zaradi redkosti ženskih oporok, sploh v podeželskem okolju (Vilfan 1961: 417–418). Njeno znatno premoženje postane gotovo bolj razumljivo, ko izvemo za njen deklinški priimek. Magdalenin brat je bil namreč Ivan (Janez/Hans/Giovanni) Kobenzl (Cobenzl), utemeljitelj te plemiške rodbine in graditelj štanjelskega dvorca (gradu). Glede na domače osebno ime ji(m) lahko brez zadrege pripišemo tudi slovensko različico priimka – Kobencelj, ki je bila v rabi v Mavhinjah še na prehodu iz 19. v 20. stoletje.³

Malenka brata Ivana sicer v oporoki ne omenja, a je sorodstvena povezava gotova zavoljo njunega brata Ulrika, prvega dediča Malenkinih posesti. Ivanova odsotnost v besedilu oporoke je najbrž razumljiva. Pot je tega znamenitega moža iz Štanjela zgodaj vodila na dunajski dvor. Prav v desetletju pred sestrično smrtjo je doživel izjemen

družbeni vzpon. Leta 1563 je bil povzdignjen v plemiški stan, ki ga je naslednje leto oplemenitil s predikatom *von Prosegg* (po stolpu in fevdu Prosek nad Trstom, ki mu je bil podeljen). Od leta 1566 je bil član nemškega viteškega reda, naslednje leto je skupaj z bratom Ulrikom prejel v zastavo grad in gospostvo Jama (Predjama). Leta 1569 je bil imenovan za predstojnika (komturja) ljubljanske komende (današnje Križanke) (Gruden 1992; 622–624; Cavazza 2009: 741–743; Preinfalk, Košak 2021). Uspešni in samski brat gotovo »ni potreboval blagodati«
sestrinega premoženja.

Drugače je bilo s starejšim bratom Ulrikom, ki mu je Ivan pri cesarju Ferdinandu I. Habsburškem nesebično izprosil poplemenitjenje.⁴ Ulrik je verjetno vsaj že od 40. let 16. stoletja pretežno živel v Štanjelu in imel z ženo Uršulo Zengraf veliko število otrok.⁵

³ ŽAM, Liber II. *Status animarum in ecclesia parrocchiali sancti Nicolai ep.* (hišna št. 3 oziroma nova št. 35).

⁴ Plemiška diploma za Ivana in Ulrika: ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 234, fasc. 598, 1563, VI 2, Innsbruck.

Ivan Kobenzl. Vir: *Ilustrirani Slovenec*, 5, št. 10, 10. 3. 1929.

Bratu (*ihrem lieben Herrn Bruedern Vlrichen Khobenczl*) je Malenka zapustila jedro svoje posesti, ki pa ni podrobno navedena, prav tako ne nekateri dolgovi, ki so ostali za njo. Ulrik je dedoval tudi dokaj visok znesek denarja: 300 dukatov iz dolga gospoda Raphaela iz Gorice in drugo Malenkino gotovino.⁶ Oporočnica je bratu naročila, naj del denarja skupaj z vinom iz njene kleti nameni nakupu donosne desetine za njegova mala sinova

⁵ Za dodatne napotke glede genealogije Kobenzlov se iskreno zahvaljujem mag. Alessiu Stasiju, ki pripravlja članek o tem za goriški Istituto per gli Incontri Culturali Mitteleuropei.

⁶ Tristo (beneških) dukatov je bilo tedaj enakovredno 400 renskim goldinarjem, kakor je izrecno navedeno v inventarju Malenkinega premoženja (ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 52). Za primerjavo: prav toliko je znašala dota ob poroki Ulrikove hčere Suzane leta 1874 (ASGo, prav tam, b. 4, fasc. 8, n. 12, cc. 61–61v). Preostala gotovina je po grobi oceni znašala okoli 800 goldinarjev, od tega je bila dobra polovica Malenkino posojilo Ulriku iz leta 1570 (prav tam, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 49–52v).

Filipa in Ivana Rafaela. Prvi je pozneje postal univerzalen dedič in nadaljevalec Kobenzlove rodbine, drugi pa znamenit jezuit (Glonar 2013; Preinfalk, Košak 2021).

Svojo štanjelsko hišo, v kateri je živela, je Malenka zapustila nečaku Baltazarju, starejšemu Ulrikovemu sinu. Njena vrednost se je vrtela okoli 700 renskih goldinarjev. K domačiji so spadali obzidan vrt pred štanjelskim taborom, dolina »pod starim mestom« (! *Dolinä vndter der alten Stat*), dva konja in par volov. Magdalena je iz oporoke izpustila Baltazarjevega brata Gašperja. V tem pogledu preseneča poznejši zapis v inventarju Malenkine zapuščine, da naj bi Gašper na osnovi oporoke prejel omenjenih 300 Raphaelovih dukatov.⁷ Baltazar je lahko tetino dedščino užival le dobrih sedem let, saj je umrl že decembra 1579,⁸ brat Gašper pa še leto prej (Rutar 1895: 94).

Razen Gašperja se v oporoki vsaj izrecno ne omenjata najstarejša Ulrikova hči Marta in njena sestra Lukrecija. Verjetno je, da sta bili že poročeni in/ali zdoma (gl. op. 5). Ulrik in Uršula sta imela še tri hčere: Suzano, Viktorijo in Veroniko. Malenka je svakinji Uršuli naložila, naj med hčere razdeli oblačila in dragocenosti (*Khlainadt*), pri čemer mora enak delež prejeti tudi Jerica (*Gericza*). Jerica je bila hči Malenkine pokojne sestre in je že osem let kot sirota živela pri Kobencjih. Ker je imela Malenka med oblačili dve obleki, je celo določila, naj škrlatno rdečo (*von Grana Thuech*) dobi Suzana, svileno pa Viktorija. Pri tem Malenka ni hotela, da bi bila Jerica prikrajšana, in je bratu Ulriku položila na srce, naj ji kupi primerno krilo (*ain Rogkh von Edl Thuech*).⁹ Veronika ni bila med prejemni-

⁷ ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 52–53. Razlog za to verjetno tiči v dejstvu, da je v tem času umrl tudi Ulrik (gl. spodaj) in se zato ni mogel omenjati kot prejemnik volila.

⁸ ASGo, prav tam, b. 4, n. 22, cc. 94–102, 8. december 1579, Jama.

camo prestižnih oblek – najbrž je bila še pre-majhna za to – toda teta nanjo ni pozabila in ji je volila vinograd z brajdo, ki ga je kupila od Andreja Narata.

Malenka je še posebej poskrbela za siro-to Jerico. Zanj je prihranila še dve kravi (eno je namenila Viktoriji). Za razliko od Jeri-ne matere, verjetno poročene Volk (gl. op. 5), je bila še vedno živa sestra Marjeta. Ma-lenka ji je zapustila vzmeteno posteljo s kov-trom in odejo. Marjetinemu možu Baltazarju Hrovatu (*Crouat*) iz Rihemberka, ki je bil pr-voimenovana priča pri Malenkini oporoki, pa je volila sod belega vina (vipavca) in orno terana. Hrovatovima sinovoma, nečakoma Jožefu in Osvaldu (*Sebaldt*), je zapustila vsa-kemu po vinograd (imenovana *Schuperyeui-cz* in *Podsrno*).

Nazadnje se je oporočnica obrnila k dru-gemu svaku, Pavlu Markandelu (*Marcande-lo*), tudi priči pri oporoki, ki ji je bil dolžan precej denarja. Dolg mu je odpisala, a je hkrati določila, naj ta denar (razen desetih goldinarjev, ki naj jih ima Pavlova žena Kata-rina) razdeli med tri revne sirote, hčere Ma-lenkine pokojne sestre Kunigunde Pregl. Merkandelovi hčeri Lukreciji je volila vrt na (štanjelskem) Polju.

Malenka se je spomnila še svoje služinča-di. Stari služabnici Fuski je namenila šest gol-dinarjev, staremu služabniku Antonu (*To-nich*) vinograd in služabniku Lenartu vola.

Zanimiv je razpored Malenkinih volil. Pred sabo ni imela toliko vrstnega reda oseb kakor posesti, ki so si v njenih mislih logično sledile. Gotovo je že prej dobro premislila, kaj in kako bo s tem ali onim delom njenega premoženja. Pred njim pa je bil na prvem mestu duhovni pogled onstran, priporočilo njene duše Bogu in naročilo maš zadušnic.

Če so sledili njeni poslednji volji, so jo poko-pali na štanjelski britof pri cerkvi sv. Danijela in prisotnim revežem razdelili nekaj denarja iz njene zapuščine.

Datum smrti Magdalene Godnič ni znan, a ga lahko postavimo v obdobje slabih dveh mesecev med zapisom oporoke, 7. februar-ja, in začetnim datumom popisa njene zapu-ščine, 8. aprila 1572. Popis inventarja je naro-čila Malenkina svakinja Uršula Kobenzl. Kranjski vicedom Nikolaj Bonomo je s tem namenom pripotoval na grad Jama, kjer je bil kot priča prisoten še Uršulin svak Luka Vrabec, goriški meščan. Naslednji dan so vsi trije odpotovali v Štanjel in dan zatem popi-sali posest v Malenkini hiši.¹⁰

Kaže torej, da je Malenkin brat Ivan Ko-benzl, ki se verjetno ni veliko zadrževal na gradu Jama ali v rodnem Štanjelu, prepuščal uživanje gradu družini svojega brata Ulrika. Ta se grajskega prestiža ni mogel veseliti prav dolgo, kajti umrl je malodane v istem času kot sestra Malenka, če že ne v marcu,¹¹ pa gotovo v začetku aprila istega leta (1572), saj je bil ob izdelavi inventarja že pokojen. Ulrik tako ni mogel uresničiti Malenkine po-slednje volje, pač pa je to moralo biti precej odvisno od Uršule. Vdova je imela kljub po-moči znatne Malenkine zapuščine določene finančne težave. Kakor je Ivan poskrbel, da njegov brat ni izpadel iz posestnih načrtov, je poslej spremljal življenjsko pot svojih ne-čakov in nečakinj ter Uršuli, ki je moža

9 Brat Ulrik naj bi v teh trgovinskih opravkih nabavil še eno krilo, in sicer za Uršo, hčerko Jurija Godniča, Malenkinega sorodnika (svaka ali nečaka) po pokoj-nem možu Andreju.

¹⁰ ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 49–52v. Vse, kar je pripadalo Malenki v Jami, je bilo do nadaljnjega za-pečateno in shranjeno v skrinjo v grajskem oboku (101 goldinar, pet slabo ohranjenih zlatih prstanov, dve delno pozlačeni čaši). Malenki so tam pripisali še dva tovorna konja in štiri svinje. Uršula je nadalje izpričala, da je možu Ulriku svakinja pred dvema le-toma posodila 400 tolarjev. Podrobno so popisali (ne)premičnine v Štanjelu, pri čemer ni šlo za ka-kšne izjemne in izstopajoče vredne predmete.

¹¹ ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 59. Dne 6. marca je bil Ulrik še živ.

preživela vsaj za petnajst let, pomagal pri izplačilih dote (Pavlin 2021).¹²

Vsebina oporoke Magdalene Godnič lepo dodatno osvetljuje status in izvor družine Kobenzl, ki je izšla iz štanjelskega domačega okolja. Že Alessio Stasi (2001: 24) je pokazal, da ne more biti dvoma o kraškem izvoru Kobenzlove rodbine in se jih ne more povezovati s srednjeveško plemiško družino iz Koroške. Nedavne raziskave so to dodatno potrdile (Pavlin 2021, gl. op. 5). Ivan je bil skupaj z bratom Ulrikom poplemeniten le devet let pred Malenkino oporoko, ki je nastala še povsem v podeželskem miljeju, pa čeprav začinjenem s podeželskimi imenitneži, kar se vidi tudi iz seznama prič pri izpovedi njene zadnje volje.¹³ Kljub temu je med Kobenzlovimi potomci ostala Magdalena Godnič v spominu kot njihova premožna (*valde dives*)¹⁴ prednica.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri:

ASGo – Archivio di Stato di Gorizia
Archivio Storico Coronini Cronberg, *Serie Atti e Documenti*.

ŽAM – Župnijski arhiv Mavhinje
Liber II. Status animarum in ecclesia parrocchiali sancti Nicolai ep.

Literatura:

Cavazza, S. 2009: Cobenzl Giovanni. V: *Nuovo Libri. Dizionario biografico dei Friulani. 2. L'età veneta*. Udine: Forum.

Glonar, J. 2013: Cobenzl Joannes Raphael. V: *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi160210/> (dostop: september 2022).

Gruden, J. 1992: *Zgodovina slovenskega naroda, 1. del*. Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1910–1916; reprint, Celje: Mohorjeva družba.

Pavlin, V.: Hans in družina Kobenzl – od prebivalcev Štanjela do zemljiških gospodov, tipkopis.

Preinfalk, M., Košak, T. 2021: Cobenzl. V: *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi159952/> (dostop: september 2022).

Rutar, S. 1895: *Schloss und Herrschaft Lueg*. V: *Mittheilungen des Musealvereins für Krain*, let. 8, št. 3.

Stasi, A. 2001: „Canto gli onor delle Sonziache sponde“. Note su Rodolfo Coronini e i Fasti Goriziani. V: Coronini R.: *Fasti Goriziani con un saggio in appendice di Alessio Stasi*. Gorizia: Incontri Culturali Mitteleuropei - Edizioni della Laguna.

Vilfan, S. 1961: *Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana: Slovenska matica.

¹² Izbira ženinov kaže, da so bili tedaj Kobenzlji na poti polne uveljavitve na družbeni lestvici. Če je Malenkina generacija še izbirala med „podeželsko elito“, so se Ulrikovi otroci rodbinsko povezali z uglednejšimi meščani (pravniki, uradniki) ali/in plemiči.

¹³ Prvi med pričami je naveden Malenkin svak Baltazar Hrovat kot *edl befreit Lechens Person zw Reiffenberg* (ASGo, Archivio Storico Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 4, fasc. 8, n. 11, c. 54).

¹⁴ Za informacijo se zahvaljujem prijatelju Alessiu Stasiju.